

ПИСМО О ВЕРИ — И ОПРАВДАЊЕ КЕСАРИЈЦИМА ЗБОГ ОДЛАСКА*

Τοις Καισαρεύσιν ἀπολογία περὶ τῆς ἀποχωρήσεως καὶ περὶ πίστεως

Εὐαγγρίου Ποντικῶ

Евагрије Понтијски

1. Πολλάκις ἐθαύμασα τί ποτε πρὸς ἡμᾶς πεπόνθατε καὶ πόθεν τοσοῦτον ἤτησθε

1. Често сам се чудио вашим осећањима према нама и вашем вапају за нашом бедношћу, ни-

* Изворник: ΤΟΙΣ ΚΑΙΣΑΡΕΥΣΙΝ ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΟΧΩΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ, Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων καὶ Εκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ВЕПЕС, Τόμος 79, *Εὐάγγριος Ποντικός, Επιστολαί*, Αθήναι 2000, стр. 160–173. Писмо које доносим у преводу на српски има донекле необичну историју: ради се о једином писму Евагрија Понтијског које је у целини сачувано на грчком језику. До нас је – вероватно због несрећне судбине Евагријевих списа након Петог васељенског сабора – доспело у колекцији писама Светог Василија Великог, тачније као његово осмо писмо. Почетком двадесетог века патролози попут В. Босеа (W. Bousset) и Р. Мелхера (R. Melcher) ће први довести у питање Василијево ауторство и наведено писмо приписати Евагрију Понтијском, пре свега имајући на уму стил писања, одабир појмова, тема и друго, али и чињеницу да је писмо сачувано под Евагријевим именом у древном сиријском преводу. Данас је општи консензус да ово интересантно писмо сигурно припада Евагрију и потиче из његовог раног периода у којем је активно – заједно са својим кападокијским учитељима, пре свих са Светим Григоријем Богословом – био укључен у теолошке спорове онога времена. У савременим преводима под Евагријевим именом ово писмо доноси и ауторитети попут Г. Бунгеа (G. Bunge, *Evagrius Pontikos: Briefe aus die Wüste*, 1986) и А. М. Касидеја (A. M. Casiday, *The Early Church Fathers: Evagrius Ponticus*, 2006). Мање слагања међу патролозима има да ли је писмо заиста упућено становницима Кесарије или не, као и поводом места и животног контекста писања. До данас ова питања остају отворена. Једно је сигурно, ради се о најранијем Евагријевом сачуваном спису. Овде приказана подела на поглавља не постоји у оригиналном тексту, но преузимам од Бунгеа и Касидеја њихову нумерацију како би текст био прегледнији и лакши за праћење. На крају, што важи за сваки превод, стоји и за овај: превођење је увек тумачење, свестан избор између многих могућих језичких и појмовних решења, па је тако и овај превод само један од многих могућих превода, тек једна скица. Речи у косим заградама су додаток преводиоца.

τῆς ἡμετέρας βραχύτητος τῆς μικρᾶς καὶ ὀλίγης καὶ οὐδὲν ἴσως ἐχούσης ἐράσμιον, καὶ λόγοις ἡμᾶς προτρέπεσθε φιλίας τε καὶ πατρίδος ὑπομιμνήσκοντες, ὥσπερ φυγάδας τινὰς πατρικοῖς σπλάγχχνους πρὸς ἑαυτοὺς πάλιν ἐπιστρέφειν πειρώμενοι. Ἐγὼ δὲ τὸ μὲν φυγὰς γεγονέναι ὁμολογῶ καὶ οὐκ ἀρνηθεῖην, τὴν δὲ αἰτίαν μάθοιτ' ἂν ἥδη ποθοῦντες.

2. Μάλιστα μὲν τῷ ἀδοκῆτῳ τότε πληγεῖς, καθάπερ οἱ τοῖς αἰφνιδίοις ψόφοις ἀθρόως καταπλαγέντες, οὐ κατέσχον τοὺς λογισμοὺς, ἀλλ' ἐμάκρυνα φυγαδεύων καὶ ηὐλίσθην χρόνον ἱκανὸν ἀφ' ὑμῶν, ἔπειτα δὲ καὶ πόθος τις ὑπεισήει με τῶν θείων δογμάτων καὶ τῆς περὶ ἐκεῖνα φιλοσοφίας. Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἔφην ἐγὼ, κρατῆσαι τῆς συνοικουσίας ἡμῖν κακίας; Τίς δ' ἂν μοι γένοιτο Λάβαν, ἀπαλλάττων με τοῦ Ἠσαῦ καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν παιδαγωγῶν;

3. Ἀλλ' ἐπειδὴ, σὺν Θεῷ, τοῦ σκοποῦ κατὰ δύναμιν τετυχήκαμεν εὐρόντες σκευὸς ἐκλογῆς καὶ φρέαρ βαθύ, λέγω δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα Γρηγόριον, ὀλίγον ἡμῖν, παρακαλῶ, ὀλίγον συγχωρήσατε χρόνον, αἰτούμεθα, οὐ τὴν ἐν ταῖς πόλεσι διατριβὴν ἀσπαζόμενοι, οὐδὲ γὰρ λέληθεν ἡμᾶς ὁ πονηρὸς διὰ τῶν τοιούτων τὴν ἀπάτην τοῖς ἀνθρώποις προσημανώμενος, ἀλλὰ τὴν

штавношћу и безначајношћу, која можда нема ничег љубавног у себи; јер ви нас храбрите својим речима, подсећајући нас на пријатељство и отаџбину, трудећи се да нас очинским саосећањем привучете назад себи, баш као неког бегунаца. Стога признајем и не поричем да сам постао бегунац, а сада ћете сазнати и који је разлог, јер се чини да сте жарко желели да ово сазнате.

2. Прво и пре свега, био сам погођен неочекиваним догађајем и нисам могао суздржати своје многобројне помисли, као што и бива када неочекивана бука крајње изненади затечене људе; но отишавши, ја одбегох далеко и боравих неко време одвојен од вас. Осим тога, обузе ме извесна жарка чежња за божанским учењима и философијом која је у њима /садржана/. И питах се: Како можемо победити зло које у нама пребива? Ко ће бити мој Лаван, ослобађајући ме од Исава и упућујући ме према највишој философији?

3. И тада, уз Божију помоћ, остварисмо – колико беше могуће – наш циљ тиме што пронађосмо /Божије/ изабрано оруђе и дубоки бунар /мудрости/ – тј. христоречитог Григорија. Зато вас молимо: дајте нам времена, само мало времена! Ово тражимо не зато што смо склони животу у градовима – јер нисмо заборавили да Зли /ђаво/ вара људе таквим средствима – већ зато што

συντυχίαν τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους ἐπωφελῆ μάλιστα κρίνοντες. Ἐν γὰρ τῷ λέγειν τι περὶ τῶν θείων δογμάτων καὶ ἀκούειν πυκνότερον ἕξι δυσαπόβλητον θεωρημάτων λαμβάνομεν. Καὶ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

4. Ὑμεῖς δέ, ὦ θεῖαί μοι καὶ προσφιλέσταται πασῶν κεφαλαί, φυλάττεσθε τοὺς τῶν Φυλιστιαίων ποιμένας, μὴ τις λαθῶν ἐμφράξῃ ὑμῶν τὰ φρέατα καὶ τὸ καθαρὸν τῆς γνώσεως τῆς περὶ τὴν πίστιν ἐπιθολώσῃ. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς αἰεὶ ἐστὶν ἐπιμελὲς μὴ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν διδάσκειν τὰς ἀκεραιότερας ψυχάς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἕξωθεν σοφίας παρακρούεσθαι τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ γὰρ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν ἐπεισάγων ἡμῶν τῇ πίστει καὶ τὸν αἰεὶ ὄντα μὴ ὄντα ποτὲ δογματίζων καὶ τὸν φύσει καὶ αἰεὶ Πατέρα πατέρα γινόμενον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον οὐκ ἄϊδιον οὐκ ἀντικρὺς ἐστὶ Φυλιστιαῖος, βασκαίνων τοῖς τοῦ Πατριάρχου ἡμῶν προβάτοις, ἵνα μὴ πίνωσιν ἐκ τοῦ καθαροῦ καὶ ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ὕδατος, ἀλλὰ τὸ τοῦ προφήτου λόγιον πρὸς ἑαυτοὺς ἐπισπᾶσονται τὸ «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος καὶ ὠρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐκ ἔδυνάσονται ὕδωρ συσχεῖν», δέον ὁμολογεῖν Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὡς οἱ τε θεῖοι λόγοι καὶ οἱ τούτους ὑψηλότερον νενοηκότες ἐδίδαξαν;

проценисмо да је друштво свeтих људи од највеће помоћи. Јер говорећи помало о божанским учењима, а још више слушајући о њима, стичемо навику *саїледавања* која се не губи олако. Тако ствари тренутно стоје с нама.

4. Што се вас тиче, о богољубљени моји, које волим изнад свега, чувајте се филистејских пастира, иначе ће вам неко од њих ненадано затрпати бунаре и загадити чистоту вашег познања у питањима вере. Јер се они тиме одувек баве: не поучавањем незагађених душа из божанских Писама, већ да путем спољашње мудрости ставе истину на своју страну.

Јер онај ко уводи „нерођеног“ и „рођеног“ у нашу веру, који учи да „онај који одувек постоји некада није постојао“; да „онај који је природом и од вечности Отац тек /сада/ постаје отац“ и да „Дух Свети није вечан“ – зар такав /човек/ није потпуни Филистејац? Он завиди овцама нашег праоца-патријарха, како оне не би пиле од чисте воде која тече у живот вечни, већ би да за себе присвоји речи пророка који каже: *Оставише мене, извор живе воде, и ископаше себи студенце, студенце ископаваливане, који не могу да држе воде* (Јер. 2, 13). Ипак, ми морамо исповедати Бога Оца, Бога Сина и Бога Светог Духа, као што нас томе уче божанске речи и они /људи/ који су их узвишеније разумели.

5. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπι-
ρεάζοντας ἡμῖν τὸ τρίθειον
ἐκεῖνο λεγέσθω ὅτιπερ ἡμεῖς
ἓνα Θεόν, οὐ τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ
τῇ φύσει, ὁμολογοῦμεν. Πᾶν
γὰρ ὃ ἐν ἀριθμῷ λέγεται τοῦτο
οὐχ ἓν ὄντως, οὐδ' ἀπλοῦν τῇ
φύσει ἐστίν· ὁ δὲ Θεὸς ἀπλοῦς
καὶ ἀσύνθετος παρὰ πᾶσιν
ὁμολογεῖται. Οὐκ ἄρα εἰς ἀριθμῷ
ἐστὶν ὁ Θεός.

6. Ὁ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν.
Ἐν ἀριθμῷ τὸν κόσμον εἶναί
φαμεν, ἀλλ' οὐχ ἓνα τῇ φύσει, οὐδ'
ἀπλοῦν τινα τοῦτον. Τέμνομεν
γὰρ αὐτὸν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνέστη-
κε στοιχεῖα, εἰς πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ
ἄερα καὶ γῆν. Πάλιν ὁ ἄνθρωπος
εἰς ἀριθμῷ ὀνομάζεται. Ἐνα γὰρ
ἄνθρωπον πολλάκις λέγομεν.
Ἀλλ' οὐχ ἀπλοῦς τις οὗτός ἐστιν,
ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστώς.
Ὁμοίως δὲ καὶ ἄγγελον ἓνα
ἀριθμῷ ἐροῦμεν, ἀλλ' οὐχ ἓνα τῇ
φύσει, οὐδὲ ἀπλοῦν· οὐσίαν γὰρ
μεθ' ἁγιασμοῦ τὴν τοῦ ἀγγέλου
ὑπόστασιν ἐννοοῦμεν.

7. Εἰ τοίνυν πᾶν τὸ ἐν ἀριθμῷ
ἐν τῇ φύσει οὐκ ἔστι, καὶ τὸ ἐν τῇ
φύσει καὶ ἀπλοῦν ἐν ἀριθμῷ οὐκ
ἔστιν, ἡμεῖς δὲ λέγομεν ἓνα τῇ
φύσει Θεόν, πῶς ἐπεισάγουσιν
ἡμῖν τὸν ἀριθμόν, αὐτὸν πάντη
ἡμῶν ἐξοριζόντων τῆς μακαρίας
ἐκείνης καὶ νοητῆς φύσεως; Ὁ
γὰρ ἀριθμὸς ἐστὶ τοῦ ποσοῦ, τὸ
δὲ ποσὸν τῇ σωματικῇ φύσει
συνέζευκται ὁ γὰρ ἀριθμὸς τῆς
σωματικῆς φύσεως. Σωματῶν

5. Онима који нас клевећу да
смо „тритеисти“ нека буде речено
како ми исповедамо једнога Бога,
не у броју /једног/ већ по приро-
ди. Заправо, није све што назива-
мо „једним“ у броју заиста једно,
нити је једноставно по природи.
Штавише, Бог се од стране свих
исповеда као једноставан и неса-
стављен. Ипак, Бог није због тога
један у броју.

6. Ево о чему говорим: каже-
мо да је космос један у броју, али
не и један по природи, нити пак
једноставан, пошто га растављамо
у елементе од којих је састављен,
тј. од ватре, воде, ваздуха и земље.
И опет, кажемо да је човек један
у броју, јер често говоримо о „јед-
ном човеку“. Али он није једно-
ставан, будући да је састављен од
душе и тела. Исто тако, кажемо да
је ангел један у броју, али не и по
природи, нити да је једноставан,
јер ангелску ипостас схватамо по-
пут /ипостаси/ састављене од су-
штине и светости.

7. Ако, дакле, све оно што је
једно у броју није једно и по при-
роди, а оно што је једно по при-
роди и једноставно није једно и у
броју – а ми кажемо како је Бог је-
дан по природи – како нам онда /
противници/ приписују број, иако
смо искључили сваки број из ове
блажене и умне природе? Број
је, наиме, својство квантитета, а
квантитет је повезан с телесном
природом; дакле, број припада

δὲ δημιουργὸν τὸν Κύριον ἡμῶν εἶναι πεπιστεύκαμεν. Διὸ καὶ πᾶς ἀριθμὸς ἐκεῖνα σημαίνει τὰ ἔνυλον καὶ περιγραπτὴν ἔχειν λαχόντα τὴν φύσιν, ἢ δὲ μονὰς καὶ ἕνας τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπεριλήπτου οὐσίας ἐστὶ σημαντική.

8. Ὅ τοῖνυν ἀριθμὸν ἢ κτίσμα ὁμολογῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον λαυθάνει ἔνυλον καὶ περιγραπτὴν φύσιν εἰσάγων. Περιγραπτὴν δὲ λέγω οὐ μόνον τὴν περιεχομένην ὑπὸ τόπου, ἀλλ' ἦνπερ καὶ τῇ προγνώσει ἐμπεριείληφεν ὁ μέλλων αὐτὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγειν, ὃ καὶ ἐπιστήμη περιλαβεῖν δυνατόν ἐστι. Πᾶν οὖν ἅγιον ὃ περιγραπτὴν ἔχει τὴν φύσιν καὶ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα οὐκ ἀνεπίδεκτόν ἐστι κακίας. Ὁ δὲ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον πηγὴ ἐστὶν ἀγιασμοῦ, ὑφ' ἧς πᾶσα ἢ λογικὴ κτίσις κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς ἀγιάζεται.

9. Καίτοι ἡμεῖς, κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, οὔτε ὅμοιον οὔτε ἀνόμοιον λέγομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Ἐκότερον γὰρ αὐτῶν ἐπίσης ἀδύνατον. Ὅμοιον γὰρ καὶ ἀνόμοιον κατὰ τὰς ποιότητας λέγεται, ποιότητος δὲ τὸ θεῖον ἐλεύθερον. Ταυτότητα δὲ τῆς φύσεως ὁμολογοῦντες καὶ τὸ ὁμοούσιον ἐκδεχόμεθα καὶ τὸ σύνθετον φεύγομεν, τοῦ κατ' οὐσίαν Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν κατ' οὐσίαν Θεὸν καὶ Υἱὸν

телесној природи. Наравно, верујемо да је Господ творац наших тела. Зато сваки број означава оне ствари којима је дата материјална и описива природа; али „једност“ и „јединост“ је ознака једноставне и неописиве природе.

8. Зато онај који уводи број или творевину у исповедању Сина Божијег или Светог Духа, невољно уводи материјалну и описиву природу. Под „описивом“ не мислим само на природу која је ограничена простором, већ и на све оно што је било обухваћено промислом од стране Онога који ће га довести из небића у биће – тј. /мислим на/ природу која може бити обухваћена знањем. Због тога, све што је свето – а има описиву природу – има светост по учешћу /у Извору светости, тј. у Светом/ и подложно је злу. Но, Син и Дух Свети су извори светости, те из њих свако логосно створење бива освећивано у сразмери са својом врлином.

9. Ми – у складу са истинским учењем – не говоримо да је Син сличан, нити несличан Оцу. Оба појма су подједнако немогућа, јер се „слично“ и „неслично“ користе само у погледу квалитета, а божанство је слободно од сваког квалитета. Ипак, исповедајући истоветност њихове природе, ми такође прихватамо њихову једносушност и избегавамо сложеност природе, јер Отац – који је Бог по суштини – рађа Сина, који је такође Бог по суштини. Тиме

γεγεννηκός. Ἐκ γὰρ τοῦ του τὸ ὁμοούσιον δείκνυται. Ὁ γὰρ κατ' οὐσίαν Θεὸς τῷ κατ' οὐσίαν Θεῷ ὁμοούσιός ἐστιν, ἐπειδὴ λέγεται θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς τὸ „Ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἐστε“. Καὶ ὁ δαίμων θεός, ὡς τὸ „Οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια“. Ἀλλ' οἱ μὲν κατὰ χάριν ὀνομάζονται, οἱ δὲ κατὰ ψεῦδος Ὁ δὲ Θεὸς μόνος κατ' οὐσίαν ἐστὶ Θεός.

10. Μόνος δὲ ὅταν εἶπω, τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἁγίαν καὶ ἄκτιστον δηλώ. Τὸ γὰρ μόνος λέγεται καὶ ἐπὶ τινος ἀνθρώπου καὶ ἐπὶ φύσεως ἀπλῶς τῆς καθόλου. Ἐπὶ τινος μὲν, οἶον, φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ Παύλου, ὅτι μόνος ἠρπάγη ἕως τρίτου οὐρανοῦ καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. Ἐπὶ φύσεως δὲ τῆς καθόλου, ὡς ὅταν λέγῃ Δαβίδ· „Ἀνθρωπος, ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ“. Ἐνταῦθα γὰρ οὐ τὸν τινα ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν καθόλου φύσιν δηλοῖ. Πᾶς γὰρ ἄνθρωπος πρόσκαιρος καὶ θνητός. Οὕτω κακεῖνα νοοῦμεν ἐπὶ τῆς φύσεως εἰρημένα, τὸ „Ὁμόνος ἔχων ἀθανασίαν“, καὶ „Μόνῳ σοφῷ Θεῷ“, καὶ τὸ „Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός“. Τὸ γὰρ εἷς ἐνταῦθα τῷ μόνος ταῦτόν δηλοῖ. Καὶ τὸ „Ὁτανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος“. Καὶ πάλιν „Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ

је показана њихова једносушност: јер онај који је по суштини Бог мора бити једносуштан са оним који је такође Бог по суштини. Чак се и човек назива богом, као у изреци: *Ја рекох бојови сине* (Пс. 81, 6); /слично овоме/ и демони се називају боговима, попут стиха: *Јер су сви бојови незнабожаца демони* (Пс. 95, 5). Први су названи боговима по благодати, док су потоњи тако лажно названи. Ипак, једино Бог јесте Бог по суштини.

10. Наиме, када кажем „једино“ /Бог јесте по суштини Бог/, тиме јасно указујем на свету и нестворену суштину Божију. Понекад се „једино“ користи за конкретног човека, када кажемо за Павла да он једини *би однесен у рај и чу неисказане речи које човеку није доушшћено говориши* (2. Кор. 12, 4); а каткад се користи и за заједничку људску природу, када Давид каже: *Човек је као трава, а дани његови као цвети пољски, шако прецвети* (Пс. 102, 15) – јер он овде не говори о конкретном човеку, већ о заједничкој људској природи. И заиста, сваки човек је пролазан и смртан. Слично овоме разумемо и ствари које су изречене у односу на /божанску/ природу: *Он који једини има бесмртност* (1. Тим. 6, 16); као и: *Јединоме премудроме Боју* (Рим. 16, 27); те: *Нико није бла осим једнога Бога* (Лк. 18, 19) – јер овде /појам/ „једнога“ значи што и „једино“. Затим: *Он раздвојише небо сам* (Јов. 9, 8); и опет: *Господа Бога својега дој се, и њему једином служи*

λατρεύσεις“. Καὶ τὸ „Οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν ἐμοῦ“.

11. Τὸ γὰρ εἷς καὶ μόνος ἐπὶ Θεοῦ ἐν τῇ Γραφῇ οὐ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λέγεται, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μὴ ὄντας θεούς, ὀνομαζομένους δὲ ψευδῶς. Ὡς τὸ „Κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν θεὸς ἀλλότριος“. Καὶ τὸ „Περιεῖλον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὰ Βααλὶμ καὶ τὰ ἄλση Ἀσταρῶθ καὶ ἐδούλευον Κυρίῳ μόνῳ“. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος. „Ὡσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί, ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα“.

12. Ἀλλὰ ζητοῦμεν ἐνταῦθα πῶς „Εἷς Θεός“ εἰρηκῶς οὐκ ἠρκέσθη τῇ φωνῇ (ἔφαμεν γὰρ ὅτι τὸ μόνος καὶ τὸ εἷς ἐπὶ Θεοῦ τὴν φύσιν δηλοῖ), ἀλλὰ καὶ τὸ Πατὴρ προσέθηκε καὶ Χριστοῦ ἐμνημόνευσεν. Ὑπονοῶ τοίνυν ὅτι οὐκ ἐξαρκεῖν ᾤθη νῦν ὁ Παῦλος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, κηρύσσειν μόνον Θεὸν τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὅπερ διὰ τῆς Εἷς Θεὸς ἐδήλωσε ῥήσεως, ἐὰν μὴ καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ Πατρὸς τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα δηλώσει καὶ διὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου τὸν Λόγον τὸν δι' οὗ τὰ πάντα σημάνη καὶ πάλιν διὰ τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ συμπαραλήψεως τὴν ἐνανθρώπησιν ἀπαγγεῖλη καὶ τὸ

(Пнз. 6, 13); као и: *Нема Бога осим мене* (Пнз. 32, 39).

11. У Писму је назив „један“ и „једини“ додељен Богу /Оцу/, али не као различитом од Сина и Светог Духа, но као разлика у односу на оне који нису истински, већ који су лажно названи боговима. На пример: *Тако ја Господ вођаше, и с њим не беше шунгеја бога* (Пнз. 32, 12); и: *И одбацише синови Израљеви Вале и Асшароше, и служише Господу јединому* (1. Сам. 7, 4); и опет /каже/ Павле: *Јер ако и има шакозваних богова, било на небу било на земљи, као шшо је многа богова и многа тоспода, али ми имамо само једнога Бога Оца, од којеја је све и за којеја смо ми и једнога Господа Исуса Христа, кроз којеја је све и ми кроз њеја* (1. Кор. 8, 5–6).

12. Сада се можемо питати зашто рекавши „један Бог“ Павле није био задовољан том речју – јер рекосмо већ да се „један“ и „једини“ односе на божанску природу – већ додаје Оца и помиње Христа. Претпостављам да је Павле, изабрано оруђе /Божје/, сматрао да овде није довољно просто објавити Бога Оца, Бога Сина и Бога Светог Духа – на шта јасно указује изразом „један Бог“ – осим ако истовремено /посебно/ не укаже на Онога „од кога је све постало“, мислећи на Оца и на Онога „кроз кога је све постало“, мислећи на Сина; /уз све ово/ сматрао је потребним да објави и оваплоћење, дода страда-

πάθος παραστήση καὶ τὴν ἀνάστασιν φανερώσῃ. Τὸ γὰρ Ἰησοῦς Χριστὸς τὰς τοιαύτας ἐννοίας ἡμῖν ἐμφαίνει.

13. Διὸ καὶ πρὸ τοῦ πάθους παραιτεῖται ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καταγγέλλεσθαι καὶ διαστελλεται τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἰπωσιν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Πρόκειται γὰρ αὐτῶ τελειώσαντι τὴν οἰκονομίαν, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοῦς ἀνάληψιν, ἐπιτρέψαι αὐτοῖς κηρύσσειν αὐτὸν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ „Ἴνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὄν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν“, καὶ τὸ „Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε“, πανταχοῦ τὴν ἐννοίαν ἡμῶν ἀσφαλιζομένου τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, ἵνα μὴ θατέρῳ προσβαίνοντες θατέρου ἐκπίπτωμεν καὶ τῇ θεολογίᾳ προσέχοντες τῆς οἰκονομίας καταφρονῶμεν καὶ γένηται ἡμῖν κατὰ τὸ ἐλλεῖπον ἡ ἀσέβεια.

14. Τὰ δὲ ῥήματα τῆς θείας Γραφῆς, ἅπερ λαμβάνοντες οἱ ἀντικείμενοι καὶ διαστρέφοντες πρὸς τὴν οἰκείαν συνείδησιν εἰς καθάρσεις τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἡμῖν προφέρουσιν, οὕτως ἐξετάσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν ἀναπτύσσοντες αὐτῶν τὴν διάνοιαν. Καὶ πρῶτον ἡμῖν τεθείσθω τὸ „Ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα“. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν

ње и објави васкрсење додајући /име/ „Исуса Христа“. Јер наведено име нас подсећа на управо овде разматране ствари.

13. Штавише, управо је због овога Господ Исус одбио да буде објављен као „Христос“ (Месија) пре страдања; зато: *Тада зајреши ученицима својим да ником не ѿворе да је он Исус Христос* (Μτ. 16, 20). Јер намераваше допустити им да га објаве као Исуса Христа одмах пошто би „испунио икономију спасења“, тј. „након васкрсења из мртвих и вазнесења на небеса.“ Управо то значе стихови када кажу: *А ово је вечни живоји да ѱознају шебе једноја истиниѱоја Боја и која си ѱслао Исуса Христѱа* (Јн. 17, 3); као и: *Верујше у Боја и верујше у мене* (Јн. 14, 1) – док Дух Свети све време покрива наше разумевање, а како не бисмо отпали од једне идеје разумевајући неку другу и презрели икономију бавећи се теологијом. Тако наше несавршенство може постати непобожност.

14. Држећи се за речи Светог Писма – које наши противници узимају и изокрећу према њиховим потребама, па их затим износе пред нас како би понизили славу Јединородног – истражимо њихов смисао колико можемо. Најпре размотримо речи: *Ја живим кроз Оца* (Јн. 6, 57). Ово је, наима, једна од стрела испалених против неба од стране оних

ἐν τῶν βελῶν τῶν εἰς οὐρανὸν πεμπομένων ὑπὸ τῶν ἀσεβῶς αὐτῷ κεχρημένων. Ἐνταῦθα δὲ τὸ ῥητὸν οὐ τὴν προαιώνιον, ὡς οἶμαι, ζωὴν ὀνομάζει (πᾶν γὰρ τὸ δι' ἕτερον ζῶν αὐτοζῶν εἶναι οὐ δύναται, ὡς οὐδὲ τὸ ὑφ' ἑτέρου θερμανθὲν αὐτοθερμότης εἶναι· ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν εἶρηκεν· Ἐγὼ εἶμι ἡ ζωή), ἀλλὰ ζωὴν ταύτην τὴν ἐν σαρκὶ καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ γεγεννημένην ἣν ἔζησε διὰ τὸν Πατέρα. Βουλῆσει γὰρ αὐτοῦ ἐπιδεδήμηκε τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐκ εἶπεν· „Ἐγὼ ἔζησα διὰ τὸν Πατέρα“, ἀλλ' „Ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα“, σαφῶς τὸν παρόντα προσημαίνων χρόνον.

15. Δύναται δὲ καὶ ζωὴν λέγειν ἣν ζῆ ὁ Χριστὸς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἔχων ἐν ἑαυτῷ. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ δηλούμενον ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου εισόμμεθα. Καὶ „Ὁ τρώγων με, φησί, ζήσεται δι' ἐμέ“. Τρώγομεν γὰρ αὐτοῦ τὴν σάρκα καὶ πίνομεν αὐτοῦ τὸ αἷμα, κοινωνοὶ γινόμενοι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς αἰσθητῆς ζωῆς τοῦ Λόγου καὶ τῆς Σοφίας. Σάρκα γὰρ καὶ αἷμα πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μυστικὴν ἐπιδημίαν ὠνόμασε καὶ τὴν ἐκ πρακτικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς συνεστῶσαν διδασκαλίαν ἐδήλωσε, δι' ἧς τρέφεται τε ψυχὴ καὶ πρὸς τὴν τῶν ὄντων τέως θεωρίαν παρασκευάζεται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐκ τοῦ ῥητοῦ ἴσως δηλούμενον.

који /наведене речи/ непобожно употребљавају. Овај израз, према мом мишљењу, не означава Христов живот у вечности, јер све оно што има постојање у нечему другоме не може живети само по себи – баш као што оно загревано од стране другог не загрева само себе – зато је наш Господ рекао: *Ја сам живош* – већ означава онај живот у телу и времену којим /Христос/ живљаше кроз Оца. Јер Христос борављаше међу људима у овом животу својом вољом и није рекао: *Живео сам кроз Оца*, већ: *Живим кроз Оца* – тиме јасно означавајући садашње време.

15. Такође, под „животом“ се може мислити и на онај живот којим је Христос живео, будући да је у себи самом имао Бога Логоса. И видимо да је то тако из онога што следи: *Онај који jede мене* – каже – *живеће кроз мене* (Јн. 6, 57). Јер ми једемо Његово тело и пијемо Његову крв, постајући причасници Логоса и Мудрости путем Његовог очовечења и /Његовог/ видљивог /физичког/ живота. Он назива „телом и крвљу“ целокупну тајну Његовог пребивања с нама и открива /хришћанско/ учење састављено из делатних, природних и теолошких елемената, а којима душа бива храњена и припремана за сагледавање крајњих /есхатолошких/ стварности. Вероватно је да наведене речи управо ово значе.

16. Καὶ πάλιν· „Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστι“. Κέχρηται γὰρ καὶ τούτῳ τῷ ῥητῷ τὰ ἀχάριστα κτίσματα, τὰ τοῦ πονηροῦ γεννήματα. Ἐγὼ δὲ καὶ ἐκ ταύτης τῆς φωνῆς τὸ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ δηλοῦσθαι πεπίστευκα. Τὰς γὰρ συγκρίσεις οἶδα κυρίως ἐπὶ τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως γινομένων. Ἄγγελον γὰρ ἀγγέλου λέγομεν μείζονα καὶ ἄνθρωπον ἀνθρώπου δικαιότερον καὶ πτηνὸν πτηνοῦ ταχύτερον. Εἰ τοίνυν αἱ συγκρίσεις ἐπὶ τῶν ὁμοειδῶν γίνονται, μείζων δὲ κατὰ σύγκρισιν εἴρηται ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ.

17. Ἔστι δέ τις καὶ ἄλλη ἔννοια ἐναποκειμένη τῷ ῥητῷ. Τί γὰρ θαυμαστὸν εἰ μείζονα ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα ὠμολόγησε, Λόγος ὢν καὶ σὰρξ γεγονώς, ὁπότεν καὶ ἀγγέλων ὤφθη κατὰ τὴν δόξαν ἐλάττων καὶ ἀνθρώπων κατὰ τὸ εἶδος; „Ἠλάττωσας γὰρ αὐτόν, φησί, βραχύ τι παρ’ ἀγγέλου“. Καὶ πάλιν· „Τὸν δὲ βραχύ τι παρ’ ἀγγέλου ἠλαττωμένον“. Καὶ τὸ „εἶδομεν αὐτόν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐκλείπον παρὰ πάντας ἀνθρώπους“.

18. Τούτων δὲ πάντων ἠνέσχετο διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ περὶ τὸ πλάσμα φιλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἀνασώσῃται καὶ τὸ σωθὲν καταμίξῃ, καὶ τὸν κατελθόντα

16. И опет каже: *Мож Отац је већи од мене* (Јн. 14, 28). Неблагодарна створења, та деца Злога, такође се користе овим речима. Ипак, верујем како се чак и из овог израза може показати да је Син једносуштан Оцу, јер знам да се упоређивања стриктно одnose на ствари које су исте природе. Јер кажемо за једног ангела како је већи од другог или да је овај човек праведнији од оног, те да је једна птица држа од неке друге. Ако се, дакле, поређења врше једино међу стварима исте врсте – а Отац је назван „већим“ у поређењу са Сином – онда је Син једносуштан Оцу.

17. Ипак, постоји још једна мисао повезана с овим речима. Шта је, наиме, чудно у томе да онај који Логос и тело постаде признаје Оца већим од себе – будући да је сматран мањим у слави од ангела и мањим у лепоти од других људи? Јер каже: *Учинио си ја замало од анђела* (Пс. 8, 6) и: *Учинио си ја привремено мањим од анђела* (Јевр. 2, 9), те: *И видесмо ја и не беше ништа на очима, чега ради бисмо ја пожелели. Презрен беше и одбачен између људи* (Ис. 53, 2–3).

18. Он претрпе све ове ствари из великог човекољубља према својим створењима, како би *сѣасио изгубљену овцу и враћио је у шор с осшалим овцама* (Лк. 15, 4); како би у добро здравље и

ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχῶν καὶ διὰ τοῦτο περιπεσόντα λησταῖς εἰς τὴν οἰκίαν ὑγιαίνοντα πάλιν ἐπαναγάγη πατρίδα. Ἡ καὶ τὴν φάτνην αὐτῷ ὄνειδίζει ὁ αἰρετικός, δι' ἧς ἄλογος ὢν ἐτρέφθη ὑπὸ τοῦ Λόγου, καὶ τὴν πενίαν προοίσει, ὅτι κλινιδίου οὐκ ἠὐπόρησεν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; Διὰ τοῦτο τοῦ Πατρὸς ἐλάττων ὁ Υἱός, ὅτι διὰ σέ γέγονε νεκρός, ἵνα σε τῆς νεκρότητος ἀπαλλάξῃ καὶ ζωῆς μέτοχον ἐπουρα νίου ποιῆσῃ. Ὡσπερ ἂν εἴ τις καὶ τὸν ἰατρὸν αἰτιῶτο ὅτι συγκύπτων ἐπὶ τὰ πάθη τῆς δυσωδίας συναπολαύει, ἵνα τοὺς πεπονθότας ἰάσῃται.

19. Διὰ σέ καὶ τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς Κρίσεως ἀγνοεῖ καίτοι οὐδὲν λανθάνει τὴν ὄντως Σοφίαν· πάντα γὰρ δι' αὐτῆς ἐγένετο. Οὐδεὶς δὲ οὐδὲ ἀνθρώπων πώποτε ὁ πεποίηκεν ἀγνοεῖ. Ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομεῖ διὰ τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἵνα μὴτε τῷ στενῷ τῆς προθεσμίας οἱ ἁμαρτήσαντες τῇ ἀθυμίᾳ καταπέσωσιν ὡς οὐχ ὑπολελειμμένου καιροῦ μετανοίας, μηδ' αὖ πάλιν οἱ πολεμοῦντες μακρὰ τῇ ἀντικειμένη δυνάμει διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου λειποτακτῆσωσιν. Ἐκατέρους τοίνυν διὰ τῆς προσποιητῆς ἀγνοίας οἰκονομεῖ τῷ μὲν διὰ τὸν καλὸν ἀγῶνα συντέμνων τὸν χρόνον,

отаџбину вратио оног човека *који силажаше из Јерусалима у Јерихон и њаде међу раздојнике* (Лк. 10, 30). Можда ће јеретици презрети Христа и због јасли у којима је – као дете – био храњен Логосом и приговорити му због Његовог сиромаштва, будући да Он – син дрводеље – није био удостојен чак ни колевке? Син је мањи од Оца због следећег: Он умре тебе ради, а како би те избавио од смрти и учинио учесником небеског живота. /Оптужити Христа за ово/ било би /безумно/ попут какве оптужбе упућене лекару који се савија преко болничке постеље и удише самртнички мирис, а како би исцелио оне који пате!

19. Тебе ради он /Христос/ не зна час, нити дан /последњег/ Суда (Мт. 24, 36). Ипак, ништа није непознато суштој Мудрости кроз коју су све ствари створене (Јн. 1, 3) и нико није остао равнодушан на његово творачко дело. Христос икономијски одлаже /последњи суд/ ради твоје слабости, како грешници не би пали у очајање због преосталог времена – сматрајући да није остало довољно времена за покајање. И опет, како они који се дуго боре с противничким силама не би напустили своје /борбене/ положаје због дужине времена. Дакле, и за једне, и за друге он икономијски одлаже /време/ путем свог тобожњег незнања. За једне прекорачујући време за добру

τῷ δὲ διὰ τὰς ἁμαρτίας καιρὸν μετανοίας ταμιεύομενος.

20. Καίτοι ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἑαυτὸν συγκαταριθμῆσας τοῖς ἀγνοοῦσι διὰ τὴν τῶν πολλῶν, ὡς ἔφην, ἀσθένειαν, ἐν αἷς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ὡς τελείως κατ' ἰδίαν διαλεγόμενος καθ' ὑπεξαίρεσιν ἑαυτοῦ φησιν. „Οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ“. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν προτέραν ἐπιβολὴν εἰρησθῶ παχύτερον. Ἦδη δὲ ἐξεταστέον ὑψηλότερον τὴν διάνοιαν τοῦ ῥητοῦ καὶ κρουστέον τὴν θύραν τῆς γνώσεως, εἴπη δυνηθεῖν ἐξεγεῖραι τὸν οἰκοδεσπότην τὸν τοὺς πνευματικοὺς ἄρτους διδόντα τοῖς αἰτουσιν αὐτόν, ἐπειδὴ φίλοι καὶ ἀδελφοί εἰσιν οὓς ἐστιᾶσαι σπουδάζομεν.

21. Οἱ ἅγιοι μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπέκεινα θεωρίας, ὡς ἐν ἀνθρώποις, ἐλθόντες καὶ καθαρθέντες ἀπὸ τοῦ λόγου τὸ τέλος ἐπιζητοῦσι καὶ τὴν ἐσχάτην μακαριότητα γινῶναι ποθοῦσιν, ὅπερ ἀγνοεῖν καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ὁ Κύριος ἡμῶν ἀπεφάνετο, ἡμέραν μὲν λέγων πᾶσαν τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν τῶν ἐπινοιῶν τοῦ Θεοῦ, ὥραν δὲ τὴν ἐνάδος καὶ μονάδος θεωρίαν, ὣν τὴν εἶδησιν μόνῳ προσένευε τῷ Πατρὶ. Ὑπονοῶ

борбу, а за друге одређујући време за покајање њихових грехова.

20. Иако Христос у јеванђељима убраја себе у оне који не знају – и то, као што већ рекох, ради слабости многих људи (Мт. 24, 36) – ипак у Делима апостолским – говорећи насамо с /апостолима/ као са савршенима – он као да изузима себе када каже: *Није ваше знаћи времена и рокове које Отац задржа у својој власћи* (Дап. 1, 7). Нека ове речи буду довољне за нашу тренутну сврху, иако су изнесене на прилично груб начин. Но надаље, смисао овог израза мора бити много јасније размотрен. Зато покуцајмо на врата познања како бисмо можда разбудили господара куће, који даје духовни хлеб онима који га траже, будући да су они које желимо да угостимо пријатељи и браћа (Лк. 11, 5–10).

21. Свети ученици нашег Спаситеља – достигавши сагледавање, колико су као смртници могли, и бивши очишћени самим Логосом – вапише за циљем и жућаху да спознају крајње блаженство, за које наш Господ рече да га ни његови ангели, нити Он сам не познају; јер је речју „дан“ мислио на потпуно и јасно откривање Божијих логоса, а рекавши „час“ на сагледавање Једног и Јединог – тј. познања које је приписао једино Оцу. Претпостављам, дакле, да се за Бога

τοίνυν ὅτι ἐκεῖνο λέγεται περὶ ἑαυτοῦ εἰδέναι ὁ Θεός, ὅπερ ἐστὶ, καὶ ἐκεῖνο μὴ εἰδέναι, ὅπερ οὐκ ἔστι. Δικαιοσύνην μὲν γὰρ καὶ σοφίαν λέγεται εἰδέναι ὁ Θεός, αὐτοδικαιοσύνη καὶ σοφία ὑπάρχων, ἀδικίαν δὲ καὶ πονηρίαν ἀγνοεῖν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀδικία καὶ πονηρία ὁ κτίσας ἡμᾶς Θεός.

22. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνο λέγεται περὶ ἑαυτοῦ εἰδέναι ὁ Θεός ὅπερ ἐστὶ, καὶ ἐκεῖνο μὴ εἰδέναι ὅπερ οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐπίνοιαν καὶ παχυτέραν διδασκαλίαν τὸ ἔσχατον ὀρεκτόν, οὐκ ἄρα οἶδεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸ τέλος καὶ τὴν ἐσχάτην μακαριότητα. „Ἀλλ’ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, φησὶν, ἴσασι“, τουτέστιν οὐδὲ ἢ ἐν αὐτοῖς θεωρία καὶ οἱ λόγοι τῶν διακονιῶν εἰσι τὸ ἔσχατον ὀρεκτόν. Παχεῖα γὰρ καὶ τούτων ἢ γνῶσις συγκρίσει τοῦ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Μόνος δὲ ὁ Πατὴρ, φησὶν, ἐπίσταται, ἐπειδὴ καὶ αὐτός ἐστι τὸ τέλος καὶ ἡ ἐσχάτη μακαριότης. Ὅταν γὰρ μηκέτι Θεὸν ἐν τοῖς κατόπτροις μηδὲ διὰ τῶν ἄλλο τριῶν ἐπιγινώσκωμεν, ἀλλ’ αὐτῶ ὡς μόνῳ καὶ ἐνὶ προσέλωμεν, τότε καὶ τὸ ἔσχατον τέλος εἰσόμεθα. Χριστοῦ γὰρ βασιλείαν φασὶν εἶναι πᾶσαν τὴν ἐνυλον γνῶσιν, τοῦ δὲ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν ἄυλον καί, ὡς ἂν εἴποι τις, αὐτῆς τῆς θεότητος θεωρίαν.

каже како познаје о себи самом оно што Он јесте, а не оно што није. Каже се да Бог познаје праведност и мудрост, будући да Он сам јесте Праведност и Мудрост, но да не познаје неправду и зло – јер Бог који нас је створио не може бити неправедан и зао.

22. Ако се, дакле, каже да Бог познаје о себи самом оно што Он јесте, а не оно што није; те ако наш Господ није – у складу са смислом оваплоћења и искуственог /из емпиријског живота задобијеног/ учења – крајњи циљ жеље, онда наш Спаситељ не познаје крај и крајње блаженство. *Чак ни ангели не знају* (Мт. 24, 36) – каже Христос; то јест: „Чак ни њихово сагледавање, нити /сагледавање/ логоса њиховог служења није крајњи циљ жеље.“ Јер је и њихово познање делимично у поређењу с *познањем лице у лице* (1. Кор. 13, 12). Само Отац зна – каже он – будући да сам Отац јесте крај и крајње блаженство. Јер када Бога не будемо спознавали у огледалима или кроз какве друге посреднике, већ му приступимо као Једном и Једином, тада ћемо видети и коначни крај. Јер се каже да је Христово царство све од тварног познања, а царство нашег Бога и Оца јесте нетварно сагледавање и – ако се тако може рећи – сагледавање самог /нескривеног/ божанства.

23. Ἔστι δὲ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ αὐτὸς τὸ τέλος καὶ ἡ ἐσχάτη μακαριότης κατὰ τὴν τοῦ Λόγου ἐπίνοιαν. Τί γὰρ φησιν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ; „Καγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ“, ἀνάστασιν λέγων τὴν ἀπὸ τῆς ἐνύλου γνώσεως ἐπὶ τὴν αἴδιον θεωρίαν μετὰ βασιν, ἐσχάτην δὲ ἡμέραν τὴν γνῶσιν ταύτην εἰπὼν μεθ' ἧν οὐκ ἔστιν ἕτερά. Τηνικαῦτα γὰρ ὁ νοῦς ἡμῶν ἐξανίσταται καὶ πρὸς ὕψος μακάριον διεγείρεται, ὀπηνίκα ἂν θεωρήσῃ τὴν ἐνάδα καὶ μονάδα τοῦ Λόγου. Ἀλλ' ἐπειδὴ παχυνθεὶς ἡμῶν ὁ νοῦς τῷ χοῖ συνεδέθη καὶ τῷ πηλῷ συμφύρεται καὶ ψιλῇ τῇ θεωρίᾳ ἐνατενίζεῖν ἀδυνατεῖ, διὰ τῶν συγγενῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ κόσμων ποδηγούμενος τὰς ἐνεργείας τοῦ κτίστου κατανοεῖ καὶ ταῦτα ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τέως ἐπιγινώσκει, ἴν' οὕτω κατὰ μικρὸν αὐξηθεὶς ἰσχύσῃ ποτὲ καὶ αὐτῇ γυμνῇ προσελθεῖν τῇ θεότητι.

24. Κατὰ ταύτην δὲ οἶμαι τὴν ἐπίνοιαν εἰρησθαι καὶ τὸ „Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστι“, καὶ τὸ „Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοίμασται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς“. Τοῦτο γὰρ ἔστι καὶ τὸ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τὸν Χριστὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ἀπαρχὴν ὄντα καὶ οὐ τέλος, κατὰ τὴν παχυτέραν, ὡς ἔφη, διδασκαλίαν, ἣτις ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ οὐ πρὸς αὐτὸν τὸν

23. Ипак, и наш Господ / Христос/ јесте крај и крајње блаженство у складу с смислом Логоса. Шта оно каже у Јеванђељу? *И ја ћу ја васкрснути у последњи дан* (Јн. 6, 40) – „васкрсењем“ назива се преображење тварног познања у нетварно сагледавање, а под „последњим даном“ мисли се на оно познање које је изнад сваког другог /познања/. Наш ум ће бити васкрснут и узнесен ка највишем блаженству само онда када Логоса буде сагледавао као Једног и Јединог. За сада, наш одебљали ум је везан за земљу и помешан с блатом, те не може управити поглед ка неометаном сагледавању. Дакле, усмераван лепотом која је на извештан начин сродна његовом телу, он разматра дела свог Творца и разумева их у сладу с њиховим дејствима. И тако, бивајући оснаживан мало по мало, ум ће бити способан да приступи самом нескривеном божанству.

24. Мислим да су управо у складу с наведеним схватањем изречене речи: *Ја и Отац једно смо* (Јн. 14, 28), као и: *Није моје да дам, него којима је припремио Отац мој* (Мт. 20, 23). Ово је Христово предавање Царства његовом Богу и Оцу, јер Христос јесте први плод, а не сам крај, и то судећи према већ поменутом искуственом учењу, које не сагледава Христа у њему самом

Υἰὸν θεωρεῖται. Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, πάλιν ἐρωτήσασι τοῖς μαθηταῖς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων τὸ „Πότε ἀποκαθιστανεῖς τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ“ φησιν· „Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ“. Τουτέστιν οὐ τῶν συνδεδεμένων σαρκὶ καὶ αἵματι τῆς τοιαύτης βασιλείας ἢ γινῶσις. Ταύτην γὰρ τὴν θεωρίαν ὁ Πατὴρ ἐναπέθετο τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἐξουσίαν λέγων τοὺς ἐξουσιαζομένους, ἰδίου δὲ ὧν μὴ μετέχει ἄγνοια τῶν κατωτέρω πραγμάτων.

25. Χρόνους δὲ καὶ καιροὺς μὴ μοι νόει αἰσθητοὺς, ἀλλὰ διαστήματά τινα γνώσεως ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ἡλίου γινόμενα. Δεῖ γὰρ τὴν προσευχὴν ἐκείνην ἐπὶ πέρας ἀχθῆναι τοῦ Δεσπότη ἡμῶν. Ἰησοῦς γὰρ ἐστὶν ὁ προσευξάμενος· „Δὸς αὐτοῖς ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσι, καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἐσμεν, Πάτερ“. Εἷς γὰρ ὧν ὁ Θεός, ἐν ἐκάστῳ γινόμενος ἐνοῖ τοὺς πάντας καὶ ἀπόλλυται ὁ ἀριθμὸς τῆ τῆς μονάδος ἐπιδημία.

26. Καγὼ μὲν οὕτως ἐπέβαλον τῷ ῥητῷ κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιχείρησιν. Εἰ δέ τις βέλτιον λέγοι ἢ διορθοῖ ἐν εὐσεβῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ λεγέτω καὶ διορθούσθω, καὶ ὁ Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἡμῶν. Οὐδεὶς γὰρ παρ' ἡμῖν

/по себи/, већ као Христа за нас. И опет – будући да ствари овако стоје – када ученици питају у Делима апостолским: *Господе, хоћеш ли у ово вријеме усјоставити царство Израилево?*, он каже: *Није ваше знаћи времена и рокове које Отац задржа у својој власћи* (Дап. 1, 6–7). Другим речима, познање овог Царства није за оне који су заробљени телом и крвљу. Јер је сагледавање ових ствари у Очевој власти; а под „влашћу“ Христос мисли на оне који су под његовом сопственом влашћу; а под „његовом“ на оне који се на базирају на доње /земаљске/ ствари.

25. Што се тиче „времена“ и „дана“, молим вас немојте мислити на чулно /време и дане/, већ на одређене интервале познање које рађа Умно Сунце /Христос/. Јер молитва нашег Спаситеља мора бити испуњена, будући да се сам Исус молио: *Да сви једно буду, као ти, Оче, што си у мени и ја у теби* (Јн. 17, 21). Пошто је Бог један, он сједињује све при своме усељењу у сваког понаособ; а свака бројчаност нестаје при присуству саме Једности.

26. Ето, заиста се нисам штедео у покушају да разрешим овај одељак по други пут. Ако неко уме боље да говори и побожно исправи наше речи, онда му допустите да говори и исправља – и Господ ће му се одужити у наше име! Јер у нама

αὐλίζεται φθόνος, ὅτι μηδὲ φιλονεικίας ἕνεκεν ἢ κενοδοξίας ἐπὶ τήνδε τὴν ἐξέτασιν τῶν ῥημάτων κεχωρήκαμεν, ἀλλ' ὠφελείας ἕνεκεν τῶν ἀδελφῶν, ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν παρακρούεσθαι τὰ ὀστράκινα σκεύη τὰ τὸν θησαυρὸν ἔχοντα τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν λιθοκαρδίων καὶ ἀπεριτμητῶν ἀνθρώπων τῶν ἐκ τῆς μωρᾶς ὠπλισμένων σοφίας.

27. Πάλιν διὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἐν Παροιμίαις κτίζεται. „Κύριος γάρ, φησὶν, ἔκτισέ με“. Καὶ ἀρχὴ ὁδῶν εὐαγγελικῶν ὀνομάζεται ἀγουσῶν ἡμᾶς πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐ κατ' οὐσίαν κτίσις, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν ὁδὸς γεγωνῶς. Τὸ γὰρ γεγονέναι καὶ τὸ ἐκτίσθαι ταῦτὸν δηλοῖ. Ὡς γὰρ ὁδὸς γέγονε καὶ θύρα καὶ ποιμὴν καὶ ἄγγελος καὶ πρόβατον καὶ πάλιν ἀρχιερεὺς καὶ ἀπόστολος, ἄλλων κατ' ἄλλην ἐπίνοιαν τῶν ὀνομάτων κειμένων.

28. Τί ἂν εἴποι πάλιν ὁ αἰρετικὸς περὶ τοῦ ἀνυποτάκτου Θεοῦ καὶ τοῦ δι' ἡμᾶς ἁμαρτίας γεγεννημένου; Γέγραπται γάρ: „Ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα“. Οὐ φοβῆ, ἀνθρώπε, τὸν Θεὸν ἀνυπότακτον ὀνομαζόμενον διὰ σέ; Τὴν γὰρ σὴν ὑποταγὴν ἰδίαν

нема зависти. Нисмо се подвргли истраживању наведених одељака /Писма/ из ривалства или таштине, већ ради користи љубљених, а како ова земаљска оруђа – која имају у себи благо Божије – не би прочито била преварена од стране људи са отврдитим срцем, нити од необреаних људи који се наоружаше оружјем будаласте мудрости.

27. И опет, Христос би створен; јер мудри Соломон у /својим/ Причама каже: *Госпог ме створи* (Прич. 8, 22). „Почетком еванђелских путева“ беше назван онај који нас уводи у Царство – не као створење по суштини, већ као онај који постаде „пут“ по икономији. Заправо, „постати“ и „бити створен“ значи исту ствар. На исти начин Он постаде „пут“, „врата“, „пастир“, „ангел“, „јагње“, као и „првосвештеник“ и „апостол“, тиме различита имена примењујући на различите ситуације.

28. Или, опет, шта би јеретици рекли о непокоривом Богу, но који ипак *восшадє ірех нас раги* (2. Кор. 5, 21)? Јер писано је: *А кад му све њокори, онда ће се и сам Син њокориши* Ономе који му све њокори (1. Кор. 15, 28). Зар се не бојиш, о човече, Бога који тебе ради би назван „покорним“? Јер он твоје покорвање чини сопственим и на-

ποιεῖται καὶ ἐν τῷ ἀντιτείνειν σε πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀνυπότακτον ἑαυτὸν ὀνομάζει. Οὕτω ποτὲ καὶ ἑαυτὸν ἔφη εἶναι τὸν διωκόμενον. „Σαῦλε γάρ, φησί, Σαῦλε, τί με διώκεις;“ ἡνίκα ἐπὶ Δαμασκὸν ἔτρεχε τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ συνδησαι βουλόμενος. Καὶ πάλιν ἑαυτὸν γυμνὸν ὀνομάζει ἑνός τινος τῶν ἀδελφῶν γυμνη τεύοντος. „Гυμνὸς γάρ, φησίν, ἡμην, καὶ περιεβάλετέ με. Καὶ ἄλλου ἐν φυλακῇ ὄντος ἑαυτὸν ἔφη εἶναι τὸν καθειργ μένον. Αὐτὸς γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἦρε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε. Μία δὲ τῶν ἀσθενειῶν ἐστὶ καὶ ἡ ἀνυποταξία, καὶ ταύτην ἐβάστασε. Διὸ καὶ τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν περιστάτικὰ ἰδιοποιεῖται ὁ Κύριος, ἐκ τῆς πρὸς ἡμᾶς κοινωνίας τὰ ἡμέτερα πάθη ἀναδεχόμενος.“

29. Ἀλλὰ καὶ τὸ „Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ’ ἑαυτοῦ οὐδὲν“ λαμβάνουσιν οἱ θεομάχοι ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. Ἐμοὶ δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητὸν μάλιστα καταγγέλλει τῆς αὐτῆς φύσεως εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Εἰ γὰρ ἕκαστον τῶν λογικῶν κτισμάτων δύναται τι ποιεῖν ἀφ’ ἑαυτοῦ αὐτεξούσιον καὶ ἴσῃν ἔχον τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρόν τε καὶ κρεῖττον ῥοπήν, ὁ δὲ Υἱὸς οὐ δύναται τι ποιεῖν ἀφ’ ἑαυτοῦ, οὐ κτίσμα ὁ Υἱός. Εἰ δὲ μὴ κτίσμα, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ. Καὶ πάλιν οὐδὲν τῶν κτισμάτων τὰ ὅσα βούλεται δύναται. Ὁ δὲ Υἱὸς

зива себе „покорним“, пошто се ти бориш против врлине. Такође, говори о себи како би „прогоњен“; јер када Павле хиташе ка Дамаску – намеравајући да затвори Христове ученике – он тада рече: *Савле, Савле, зашто ме јониш?* (Дап. 9, 4). И поново себе назива „нагим“ када је неко од браће /остао/ наг: *Наī дејах*, каже, *и оденусти ме* (Мт. 25, 36); и када други бејаше у затвору, он сам себе назва „затвореником“. Он понесе наше слабости и немоћи наше (Мт. 8, 17). Ако, дакле, преузе на себе наше немоћи и грехове – преузе и потчињавање које је такође једна од слабости. И тако Господ учини сопственим оне немоћи које нас окружују, преузевши на себе наша страдања кроз заједницу с нама.

29. Богоборци такође узимају и стих: *Син не може ништа чинити сам од себе* (Јн. 5, 19), а како би сасвим упропастили оне који их слушају. Но, за мене чак и ова изрека јасно сведочи да је Син исте природе с Оцем. Јер, ако свако разумно створење са слободном вољом може чинити шта хоће и има подједнаку склоност ка добру и злу – а Син не може ништа чинити сам од себе – онда Син није створење. Ако није створење, онда је једносуштан са Оцем. И опет, ниједно створење не може чинити све што хоће. Но Син –

ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν. Οὐκ ἄρα κτίσμα ὁ Υἱός. Καὶ πάλιν πάντα τὰ κτίσματα ἢ ἐκ τῶν ἐναντίων συνέστηκεν ἢ τῶν ἐναντίων ἐστὶ δεκτικά. Ὁ δὲ Υἱὸς αὐτοδικαιοσύνη καὶ ἄυλός ἐστιν· οὐκ ἄρα κτίσμα ὁ Υἱός. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ.

30. Καὶ αὕτη μὲν αὐτάρκης ἡμῖν ἡ ἐξέτασις, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἡμετέραν, τῶν τεθέντων ῥητῶν. Ἦδη δὲ λοιπὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπίπτοντας τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ τῷ λόγῳ χωρήσωμεν καθαιροῦντες αὐτῶν πᾶν ὑψωμα διανοίας ἐπαυρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Κτίσμα λέγεις τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Πᾶν δὲ κτίσμα δοῦλόν ἐστι τοῦ κτίσαντος. „Τὰ γὰρ σύμπαντα, φησί, δοῦλα σά“. Εἰ δὲ δοῦλον, καὶ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα· πᾶν δὲ ὁ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα οὐκ ἀνεπίδεκτόν ἐστι κακίας· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατ' οὐσίαν ὄν ἅγιον πηγὴ ἀγιασμοῦ προσαγορεύεται· οὐκ ἄρα κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Εἰ δὲ μὴ κτίσμα, ὁμοούσιόν ἐστι τῷ Θεῷ. Πῶς δὲ δοῦλον ἀποκαλεῖς, εἰπέ μοι, τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐλευθεροῦντά σε τῆς δουλείας; „Ὁ γὰρ νόμος, φησί, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσε σε ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας“.

31. Ἀλλ' οὐδὲ τρεπτὴν αὐτοῦ ποτε τὴν οὐσίαν τολμήσεις εἰπεῖν, ἀφορῶν εἰς τὴν φύσιν τῆς

на небу и земљи – чини све што пожели (Пс. 134, 6). Тако, дакле, Син није створење. И још: сва створења се састоје или од супротности или су супротности-ма подложна. Али Син је праведност сáма и јесте нетваран. Тако, Син није створење и будући да није такав – једносуштан је Оцу.

30. Изложење напред наведених речи је довољно за нас, будући да смо дали све од себе. Сада настављамо даље према онима који се противе Светом Духу, укљудајући сваку охолост њихове њомисли која се њодуже њрошив њознања Божијеј (2. Кор. 10, 5). Ви кажете да је Свети Дух створење. Па ипак, свако је створење слуга свог творца, јер је казано: *све и сва служи Теби* (Пс. 118, 91). Ако је Дух слуга, онда поседује светост као додаток – ипак, све што има светост као додаток заснива се на злу. С друге стране, Дух Свети – будући свет по суштини – беше објављен као „извор освећења“. Тако, дакле, ни Свети Дух није створење. А ако није створење, онда је једносуштан Богу. Реци ми, како можеш онога ко те ослобађа из ропства називати робом? Јер писано је: *Јер закон Духа живоша ослободи ме од закона греха и смрти* (Рим. 8, 2).

31. Нити ћеш се усудити рећи да је Његова /Духа Светога/ суштина изменљива, када јед-

ἀντικειμένης δυνάμεως, ἥτις, ὡς ἀστραπή, πέπτωκεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξέπεσε τῆς ὄντως ζωῆς, διὰ τὸ ἐπίκτητον ἐσχηκέναι τὴν ἀγιότητα καὶ ἐπηκολουθηκέναι τῇ κακῇ βουλῇ τὴν ἀλλοίω σιν. Τοιγαροῦν καὶ ἐκπεσὼν τῆς μονάδος καὶ τὸ ἀγγελικὸν ἀπορρίψας ἀξίωμα, ἀπὸ τοῦ τρόπου ἄνομάσθη διάβολος, ἀποσβεσθεΐσης μὲν αὐτοῦ τῆς προτέρας καὶ μακαρίας ἕξεως, τῆς δὲ ἀντικειμένης ταύτης δυνάμεως ἀναφθείσης.

32. Ἐπειτα εἰ κτίσμα λέγοι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, πεπερατωμένην αὐτοῦ τὴν φύσιν εἰσάγει. Πῶς οὖν σταθήσεται τὸ „Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην“ καὶ τὸ „Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου“; Ἄλλ’ οὐδ’ ἀπλοῦν αὐτὸ τῇ φύσει, ὡς ἔοικεν, ὁμολογεῖ. Ἀριθμῶ γὰρ ἐν αὐτὸ ὀνομάζει. Πᾶν δὲ ὃ ἐν ἀριθμῶ τοῦτο οὐχ ἀπλοῦν, ὡς ἔφην, ἐστίν. Εἰ δὲ μὴ ἀπλοῦν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐξ οὐσίας καὶ ἀγιασμοῦ συνέστηκε· τὸ δὲ τοιοῦτον σύνθετον. Καὶ τίς οὕτως ἀνόητος ὡς σύνθετον εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ μὴ ἀπλοῦν καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀπλότητος λόγον ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῶ;

33. Εἰ δὲ δεῖ προσβῆναι τῷ λόγῳ καὶ ἐποπτεῦσαι τὰ μείζονα, ἐκ τούτου μάλιστα τὴν θεϊκὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θεωρήσωμεν. Τρεῖς κτίσεις

ном схватиш природу силе непријатеља који отпаде – попут севања муње с неба (Лк. 10, 18) – од истинског живота, јер имаше светост по учешћу и његова промена беше последица зле воље. Због тога је – отпавши од Једног и одбацивши своје ангелско достојанство – прозван ђаволом због свог карактера. Кад ишчезе његово првобитно и блажено стање, ова непријатељска сила је завладала.

32. Ако, дакле, кажу да је Свети Дух створење, онда приписују ограниченост његовој природи. Како онда стоје стихови који говоре: *Дух Госѡодњи исѡуњава васељену* (Прем. 1, 7) и: *Куда ћу ѡоћи од Духа ѡвоѡа* (Пс. 138, 7)? Но, он чак не исповеда ни да је Дух једноставан по природи, јер се чини да га сматрају једним по броју. Али оно што је једно по броју није такође и једноставно /по природи/, као што већ рекох. А ако Свети Дух није једноставан, онда је састављен од суштине и светости, и као такав је сложен. И ко је толико неразуман да каже како је Свети Дух састављен а не једноставан, и истовремено – будући неједноставан – једносуштан са Оцем и Сином?

33. Ако је сада потребно наставити с расправом и узети у разматрање озбиљније ствари, онда пре свега сагледавајмо божанску силу Духа Светога. У

εὐρήκαμεν ὀνομαζομένας ἐν τῇ Γραφῇ: μίαν μὲν καὶ πρώτην τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴν, δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τρίτην δὲ τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν. Ἐν ταύταις εὐρήσεις συνεργὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οὐρανῶν γὰρ οὐσίωσις. Καὶ τί φησιν ὁ Δαβίδ; „Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστε ρεώθησαν καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν“. Πάλιν ἄνθρωπος διὰ βαπτίσματος κτίζεται. „Εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις“. Καὶ τί φησι τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτῆρ; „Ἀπελθόντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος“. Ὅρας κἀνταῦθα συμπαρὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τί δ' ἂν εἴποις καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ὅταν ἐκλείψωμεν καὶ εἰς τὸν χοῦν ἡμῶν ἐπιστρέψωμεν; Γῆ γὰρ ἐσμεν καὶ εἰς τὴν γῆν ἀπελευσόμεθα καὶ ἀποστελεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ κτίσει ἡμᾶς καὶ ἀνακαινίσει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἦν γὰρ Παῦλος ὁ ἅγιος ἐξανάστασιν εἶρηκε ταύτην Δαβὶδ ἀνακαινισμόν προσηγόρευσεν.

34. Ἀκούσωμεν δὲ πάλιν τοῦ ἀρπαγέντος ἕως τρίτου οὐρανοῦ. Τί φησιν; „Ὅτι ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστε“. Πᾶς δὲ ναὸς Θεοῦ ναὸς. Εἰ δὲ ναὸς ἐσμεν τοῦ Πνεύματος

Πισμῷ налазимо помен о три стварања: прво и најважније / стварање/ јесте прелазак из небдиха у бдихе; друго, промена из горег у болге /стање/; и треће, васкрсење мртвих. У свим поменутиμ /стварањима/, наћи ћеш Светога Духа како садејствује са Оцем и Сином. Погледај, на пример, постанак небеса и шта Давид каже о томе: *Речју Господњом небеса се утвордише и Духом усѣа Њејових сва сила њихова* (Пс. 32, 6). И опет, човек је саздан путем крштења: *јер ако је ко у Христѹ, нова је ствар* (2. Кор. 5, 17). А шта каже Спаситељ својим ученицима? *Идише, дакле, и научише све народе крстиећи их у име Оца и Сина и Свеиога Духа* (Мт. 28, 19). Овде још једном видиш Светога Духа као присутног са Оцем и Сином. Шта би тек рекао о васкрсењу мртвих, када знаш да ћемо се упокојити и вратити у сопствени прах? *Јер смо прах и у прах ћемо се враишии* (Пост. 3, 19), али и: *Послаће Духа свога и оиети нас саздаии, и обновиће лице земље* (Пс. 103, 30). Јер оно што свети Павле назва „васкрсењем“, Давид описа као „обновљење“.

34. Послушајмо опет онога који беше узнесен на треће небо. Шта он каже? *Зар не знаише да је шело ваше храм Свеиога Духа који је у вама* (1. Кор. 6, 19). Али сваки храм је храм Божији. Ако смо,

τοῦ Ἁγίου, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Λέγει δὲ καὶ ναὸς Σολομῶντος, ἀλλ' ὡς κατασκευάσαντος. Εἰ δὲ οὕτως ἐσμὲν ναοὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Θεὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· „Ὁ γὰρ πάντα κατασκευάσας Θεός“· εἰ δὲ ὡς προσκυνουμένου καὶ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν, ὁμολογήσομεν αὐτὸ εἶναι Θεόν. „Κυρίῳ γὰρ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις“.

35. Εἰ δὲ τὴν Θεὸς φωνὴν παραιτοῖντο, μανθανέτωσαν τίνος ἐστὶ σημαντικὸν τὸ ὄνομα τοῦτο. Παρὰ γὰρ τὸ τεθεικέναι τὰ πάντα ἢ θεᾶσθαι Θεὸς ὀνομάζεται. Εἰ τοίνυν Θεὸς εἴρηται παρὰ τὸ τεθεικέναι ἢ θεᾶσθαι τὰ πάντα, τὸ δὲ Πνεῦμα πάντα γινώσκει τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν τὰ ἡμέτερα, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Καὶ πάλιν, εἰ ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος ῥῆμα ἐστὶ Θεοῦ, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἐκείνου γὰρ ἐστὶν ἡ μάχαιρα οὗ καὶ ῥῆμα καλεῖται. Καὶ εἰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὀνομάζεται „Δεξιὰ γὰρ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν“, καὶ „ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς“, δάκτυλος δὲ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, κατὰ τὸ ῥητόν, τὸ „Εἰ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια“, ὅπερ ἐν ἑτέρῳ Εὐαγγελίῳ γέγραπται τὸ „Εἰ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια“, τῆς

дакле, храмови Духа Светога, онда је Свети Дух такође Бог. Свакако, каже се и „Соломонов храм“ – но једино у смислу да Соломон беше његов ктитор. Чак и да смо у овом смислу храмови Светог Духа, он је опет Бог; јер: *Онај који је све са-здао јесте Бог* (Јевр. 3, 4). Но, ако је смисао у томе да Свети Дух почива у нама и бива прослављан од нас, онда исповедајмо да је он Бог. Јер: *Господу Богу своје клањај се и њему јединоме служи* (Мт. 4, 10)!

35. Али, ако /непријатељи/ одбаце појам „Бога“, нека онда барем науче шта ово име означава. Назван је „Богом“ јер сагледава све /постојеће/ и зато што је све /постојеће/ основао. Ако се, дакле, назива „Богом“ зато што сагледава и оснива све /постојеће/, а Свети Дух познаје све /ствари/ Божије – као што дух унутар нас познаје све о нама (1. Кор. 2, 11) – онда Дух Свети јесте Бог. И опет, ако *мач Духа јесте реч Божија* (Еф. 6, 17), Дух Свети је Бог; јер мач припада ономе за кога Реч каже да је његов. Ако се Син назива десницом Очевог, *јер десница Господња учини силу* (Пс. 117, 16) и: *Десница швоја, Господе, са шре невријашеља* (Изл. 15, 6), а Дух Свети је прст Божији – као што каже изрека: *Ако ли ја пршом Божијим изионим демоне* (Лк. 11, 20), те у другом еванђељу: *Ако ли ја Духом Божијим изионим демоне* (Мт. 12,

αὐτῆς φύσεως Πατρὶ καὶ Υἱῶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

36. Καὶ περὶ μὲν τῆς προσκυνητῆς καὶ ἀγίας Τριάδος τοσαῦτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰρήσθω. Οὐ γὰρ νῦν δυνα τὸν πλατύτερον ἐξετάσαι τὸν περὶ αὐτῆς λόγον. Ὑμεῖς δὲ λαβόντες παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως σπέρματα στάχυν ὄριμον ἑαυτοῖς γεωργήσατε, ἐπεὶ καὶ τόκους, ὡς ἴστε, τῶν τοιούτων προσαπαιτούμεθα. Πιστεύω δὲ τῷ Θεῷ ὅτι καρποφορήσετε καὶ τριάκοντα καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου ὑμῶν. „Μακάριοι γὰρ οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.“

37. Καὶ μηδὲ ἄλλο τι, ἀδελφοί, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν νομίσητε ἢ τὴν τῶν ὄντων ἀληθῆ κατανόησιν ἦν καὶ μακαριότητα ὀνομάζουσιν αἱ θεῖαι Γραφαί. Εἰ γὰρ „ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι“, περὶ δὲ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον οὐδὲν ἐστὶν ἢ θεωρία συνίσταται, θεωρία ἂν εἴη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὡν γὰρ νῦν τὰς σκιάς καθορῶμεν ὡς ἐν κατόπτρῳ, ὕστερον ἀπαλλαγέντες τοῦ γεώδους σώματος τούτου καὶ ἀφθαρτον ἐπενδυσάμενοι καὶ ἀθάνατον τούτων τὰ ἀρχέτυπα κατοψόμεθα. Ὀψόμεθα δέ, εἴ γε τὸν ἑαυτῶν βίον πρὸς τὸ εὐθὲς κυβερνήσωμεν καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ποιούμεθα πρόνοιαν, ὧν χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. „Εἰς γὰρ κακότεχνον

28) – онда је Дух Свети исте природе с Оцем и Сином.

36. Будимо за сада задовољни овим речима о часној и Светој Тројици – јер није могуће надаље нашироко говорити о Њима. Но, узимајући семе од наше скромности, обрађујте за себе плод, јер нам је потребан такав плод из напред предочених ствари. Јер имам веру у Бога да ћете кроз свој чисти живот доносити плод по 30, 60 и 100 (Мт. 13, 23); као што се каже: *Блажени чисти срцем, јер ће Боја видети* (Мт. 5, 8).

37. Љубљени, не сматрајте да је Царство Небеско ишта друго до истинско сагледавање ствари какве јесу, а које Свето Писмо назива „блаженством“. Јер, ако је *Царство Божије у вама* (Лк. 17, 21) – а у погледу нашег унутрашњег човека нема ничег што би било сједињено са сагледавањем – онда је Царство небеско сагледавање. Заправо, кад једном будемо ослобођени овог земаљског тела и обучемо се у *нейроидљиво и бесмртно шело* (2. Кор. 5, 2), онда ћемо сагледавати пробразе самих ствари, чије тек сенке сада видимо, тако рећи, *као у огледалу* (1. Кор. 13, 23). Заиста ћемо их видети, само ако усмеримо свој живот ка праведности и очувамо истинску веру, без које нико неће

ψυχὴν, φησὶν, οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι καταχρέω ἄμαρτίαίς“.

38. Καὶ μηδεὶς ὑποκρούετω λέγων ὅτι τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοῶν περὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ πάντη ἀϋλου οὐσίας ἡμῖν φιλοσοφεῖς. Καὶ γὰρ ἄτοπον κρίνω τὰς μὲν αἰσθήσεις ἔαν ἀκωλύτως τῶν ἰδίων ἐμπίπλασθαι ὑλῶν, τὸν δὲ νοῦν μόνον εἰργεσθαι τῆς οἰκειᾶς ἐνεργείας. Ὡς γὰρ ἡ αἰσθησις τῶν αἰσθητῶν, οὕτως ὁ νοῦς τῶν νοητῶν ἐπήβολός ἐστιν. Ἄμα δὲ καὶ τοῦτο λεκτέον ὅτι τὰ φυσικὰ κριτήρια ἀδίδακτα πεποίηκεν ὁ κτίσας ἡμᾶς Θεός. Οὐδεὶς γὰρ διδάσκει τὰς ὄψεις χρωμάτων ἢ σχημάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, οὐδ’ ἀκοὴν ψόφων τε καὶ φωνῶν, οὐδ’ ὄσφρησιν ἀτμῶν εὐωδῶν τε καὶ δυσωδῶν, οὐδὲ γεῦσιν χυμῶν καὶ χυλῶν, οὐδ’ ἀφὴν μαλακῶν καὶ σκληρῶν, ἢ θερμῶν καὶ ψυχρῶν. Οὐδὲ τὸν νοῦν ἐπιβάλλειν τοῖς νοητοῖς διδάξοι τις ἄν. Καὶ ὥσπερ, εἴ τι πάθοιεν αὐταί, ἐπιμελείας μόνον προσ δέονται καὶ τὴν οἰκειᾶν ἐνεργείαν εὐκόλως ἀποπληροῦσιν, οὕτως καὶ ὁ νοῦς σαρκὶ συνδεθείς καὶ τῶν ἐκ ταύτης φαντασιῶν πληρωθείς πίστεως δεῖται καὶ πολιτείας ὀρθῆς, αἵτινες καταρτίζουσι τοὺς πόδας αὐτοῦ ὥσει ἐλάφου καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ αὐτὸν ἰστῶσιν.

видети Господа. Јер писано је: *Мудросѣ неће стѣуиѣиши у злѣна-мерну душу, ниѣи ће ѡчинуѣиши у їрешном ѡелу* (Прем. 1, 4).

38. Нека нико не протестује говорећи ми: „Ти нам философираш о бестелесном и нествореном бићу, а не видиш ствари које су ти пред носом!“ Сматрам, наиме, апсурдним да наша чула буду засићена њима одговарајућом храном, док сам ум остаје изван своје уобичајене активности. Јер, као што чула имају користи од чулних ствари, тако и ум има користи од умних. Истовремено, мора се рећи да Бог – који нас је створио у почетку – начини и /наше/ природне способности којима није потребно подучавање. Нико не учи вид како да сагледава боје и облике; или слух да слуша звуке и гласове; нити њух да разликује пријатне и непријатне мирисе; или пак укус да окуша зачине и јела; нити пак чуло додира да осећа глатко и грубо, као и хладне и топле ствари. Исто тако, нико не може подучавати ум да се удаљава од умних ствари. И као што чула, ако оболе, траже бригу и потом испуњавају своје уобичајене активности, тако и ум – који је повезан са телом и испуњен телесним фантазма – потребује веру и исправно владање, *које уѡврђује ноѣ моје као у јелена и на висину ме ѡсѡавља* (Пс. 17, 34).

39. Τοῦτό τοι αὐτὸ καὶ ὁ σοφὸς παρεγγυᾷ Σολομῶν καὶ ποτὲ μὲν ἡμῖν προφέρει τὸν ἀνεπαίσχυντον ἐργάτην τὸν μύρμηκα καὶ δι' αὐτοῦ τὴν πρακτικὴν ὁδὸν ἡμῖν ὑπογράφει, ποτὲ δὲ τὸ τῆς σοφῆς μελίττης κηρόπλευστον ὄργανον καὶ δι' αὐτῆς τὴν φυσικὴν θεωρίαν αἰνίττεται ἐν ἣ καὶ ὁ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐγκέκραται λόγος, εἴπερ ἐκ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς θεωρεῖται.

40. Ἀλλ' εὐχαριστήσαντες Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι πέρας ἐπιθῶμεν τῷ γράμματι, ἐπειδὴ πᾶν μέτρον ἄριστον, καὶ ἡ παροιμία φησὶν.

39. Чак и мудри Соломон даје сличан савет када говори о мраву као непосрамљивом раднику (Прич. 6, 6), тиме за нас оцртавајући пут подвижничке борбе; и другде загонетно помиње восак мудре пчеле (Прич. 6, 8), тиме означавајући природно сагледавање, с којим сједињује расправу о Светој Тројици – будући да се Творац /свих/ почетака по аналогији сагледава из лепоте творевине.

40. Заблагодаривши Оцу, Сину и Светоме Духу приведимо ово писмо крају, будући да је умерености у свим стварима најбоља – као што пословица каже.

Превод са старохрчки:
Лазар Нешић

Примљено: 3. 11. 2014.
Одобрено: 20. 11. 2014.